

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008

ISSN: 2545-3998
DOI: 10.46763/palim

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ,
КНИЖЕВНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC,
LITERARY AND CULTURAL RESEARCH

PALMK, VOL 9, NO 17, STIP, 2024

ГОД. IX, БР. 17
ШТИП, 2024

VOL. IX, NO 17
STIP, 2024

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. 9, Бр. 17
Штип, 2024

Vol. 9, No 17
Stip, 2024

PALMK, VOL 9, NO 17, STIP, 2024

DOI:

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Астрид Симоне Хлубик, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Алина Андреа Драгоеску Урлика, Универзитет „Крал Михаил I“, Романија
Сунчана Туксар, Универзитет „Јурај Добрила“ во Пула, Хрватска
Саша Војковиќ, Универзитет во Загреб, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Озтурк Емироглу, Универзитет во Варшава, Полска
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Гурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија
Шахинда Езат, Универзитет во Каиро, Египет
Џулијан Чен, Универзитет Куртин, Австралија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delchev University, Faculty of Philology, Stip

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, USA
Tole Belcev, Goce Delchev University, Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delchev University, Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Astrid Simone Hlubik, King Michael I University, Romania
Alina Andreea Dragoescu Urlica, King Michael I University, Romania
Sunčana Tuksar, Juraj Dobrila University of Pula, Croatia
Saša Vojković, University of Zagreb, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Öztürk Emiroğlu, University of Warsaw, Poland
Elena Daradanova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University “St. Kliment Ohridski”, Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercruysse, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany
Chahinda Ezzat, Cairo University, Egypt
Julian Chen, Curtin University, Australia

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Луси Караниколова-Чочоровска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска
Натка Јанкова-Алаѓозовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Ранко Младеноски (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>. Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.
Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Lusi Karanikolova-Chochorovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska
Natka Jankova-Alagjozovska

LANGUAGE EDITORS

Ranko Mladenoski (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krstev Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip: <http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>
Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.
All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

11 ПРЕДГОВОР

Ранко Младеноски, главен и одговорен уредник на „Палимпсест“

FOREWORD

Ranko Mladenoski, Editor in Chief of “Palimpsest”

ЈАЗИК / LANGUAGE

15 Ana Arsovska, Liljana Mitkovska

MIDDLE DIATHESIS MARKING IN ENGLISH: EVIDENCE FROM MACEDONIAN TRANSLATION EQUIVALENTS

27 Enrico Caniglia

CATEGORIE PER NARRARE. UN’ANALISI DELLA PARABOLA DEL BUON SAMARITANO

Enrico Caniglia

CATEGORIES FOR STORYTELLING. AN ANALYSIS OF THE PARABLE OF THE GOOD SAMARITAN

35 Виолета Јанушева

РОДОВО ЧУВСТВИТЕЛЕН ЈАЗИК ВО МАКЕДОНСКИТЕ ОГЛАСИ ЗА ВРАБОТУВАЊЕ

Violeta Janusheva

GENDER SENSITIVE LANGUAGE IN THE MACEDONIAN JOB ADVERTISEMENTS

47 Jeta Hamzai, Brikena Xhaferi

INVESTIGATING THE HIGH FREQUENCY AND MORPHOLOGICAL PRODUCTIVITY OF VERB AND ADJECTIVE COMPOUNDS IN LEGAL ENGLISH CORPUS

57 Катерина Видова

УПОТРЕБА НА АНГЛИЗМИТЕ И НА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМИТЕ НАМЕСТО МАКЕДОНСКАТА ЛЕКСИКА ВО ПЕЧАТЕНИТЕ МЕДИУМИ

Katerina Vidova

THE USE OF ANGLICISMS AND INTERNATIONALISMS VS. MACEDONIAN LEXEMES IN PRINTED MEDIA

69 Gzim Xhaferri, Biljana Ivanovska

DIE ROLLE UND DIE FUNKTION DER DISKURSMARKER AM BEISPIEL EINES YOUTUBE-INTERVIEWS

Gzim Xhaferri, Biljana Ivanovska

THE ROLE AND FUNCTION OF DISCOURSE MARKERS: EXAMPLES FROM A YOUTUBE INTERVIEW

- 79 Milote Sadiku, Sadije Rexhepi**
REALISIERUNGEN EMOTIVER SPRACHE IN FACEBOOK-KOMMENTAREN
Milote Sadiku, Sadije Rexhepi
REALIZATIONS OF EMOTIVE LANGUAGE IN FACEBOOK COMMENTS

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

- 93 Славчо Ковилоски**
МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНА КРИТИКА ОД XIX ВЕК ЗА ДЕЛОТО НА ГРИГОР ПРЛИЧЕВ
Slavcho Koviloski
MACEDONIAN LITERARY CRITICISM FROM THE 19TH CENTURY OF THE WORK OF GRIGOR PRLICHEV

- 103 Refide Şahin**
KUZEY MAKEDONYA'DA YAYIN YAPAN TÜRK ÇOCUK DERGİSİ "BAHÇE"DEKİ MAKEDON YAZARLARIN ESERLERİ ÜZERİNE BİR BAKIŞ
Refide Sahin
REVIEW OF THE WORKS OF MACEDONIAN AUTHORS IN THE TURKISH CHILDREN'S MAGAZINE "BAHÇE" PUBLISHED IN NORTH MACEDONIA

- 113 Dëfrim Saliu, Avdi Visoka**
LA RÉCEPTION DE CAMUS EN MACÉDOINE
Dëfrim Saliu, Avdi Visoka
THE RECEPTION OF CAMUS IN MACEDONIA

КУЛТУРА / CULTURE

- 125 Nurhayati Harahap, Dwi Widayati, Emma Marsella, Arwina Sufika, Latifah Yusri Nasution, Putri Rahmadeni Sembiring**
ILLUMINATION AND LITERATURE IN ANCIENT KARO SCRIPTURES FOR SOUVENIR PRODUCT DESIGN: REVITALIZATION OF KARO LOCAL WISDOM
- 135 Pınar Ülgen**
ORTA ÇAĞ AVRUPASINDA KADIN MANASTIRLARINDA KADINLARIN VARLIK MÜCADELESİ
Pınar Ülgen
WOMEN'S STRUGGLE FOR EXISTENCE IN WOMEN'S MONASTERIES IN MEDIEVAL EUROPE

145 Лидија Ковачева
ЕЛЕМЕНТАРНОТО ТОЛКУВАЊЕ НА КОСМОСОТ КАЈ
ПРЕТСОКРАТОВЦИТЕ
Lidija Kovacheva
ELEMENTARY INTERPRETATION OF THE COSMOS BY PRE-SOCRATICS

157 Екатерина Намичева-Тодоровска, Петар Намичев
АРХИТЕКТОНСКАТА ПРОДУКЦИЈА НА АРХИТЕКТОТ БОРИС ДУТОВ
ВО ПЕРИОДОТ ОД 1921 ДО 1940 ГОДИНА ВО ГРАДОТ СКОПЈЕ
Ekaterina Namicheva-Todorovska, Petar Namichev
THE ARCHITECTURAL PRODUCTION OF ARCHITECT BORIS DUTOV IN
THE PERIOD OF 1921-1940 IN THE CITY OF SKOPJE

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

169 Nina Daskalovska, Adrijana Hadzi-Nikolova, Natka Jankova Aladjozovska
FOREIGN LANGUAGE LISTENING ANXIETY IN HIGH SCHOOL AND
UNIVERSITY STUDENTS

181 Kamran Akhtar Siddiqui
EXPLORING THE CHALLENGES FOR UNDERGRADUATES IN LEARNING
ESSAY WRITING ONLINE DURING THE PANDEMIC: A CASE STUDY

191 Igor Rižnar
CHATGPT USAGE: A LINGUIST'S PERSPECTIVE

201 Mariya Leontik, Duygu Çağma
TÜRKÇE DİL BİLGİSİ ÖĞRETİMİNDE ÇAĞDAŞ TÜRK ŞİİRİNİN
KULLANILMASI
Marija Leontik, Dujgu Cagma
TEACHING TURKISH GRAMMAR BY USING CONTEMPORARY TURKISH
POETRY TEXTS

213 Pirali Aliyev
HALK EDEBİYATI ÖĞRETİMİNDE ÖĞRENCİLERİN KAZANDIKLARI
DEĞERLER VE BECERİLER
Pirali Alijev
VALUES AND SKILLS GAINED BY STUDENTS IN TEACHING FOLK
LITERATURE

225 Ema Kristo, Jonida Bushi (Gjuzi)
WIRTSCHAFTSDEUTSCH IM GERMANISTIK-STUDIUM: CURRICULUM-
ENTWICKLUNG UND EINFÜHRUNG IN DIE STUDIENINHALTE
Ema Kristo, Jonida Bushi (Gjuzi)
BUSINESS GERMAN IN GERMAN STUDIES PROGRAM: CURRICULUM
DESIGN AND INTRODUCTION TO STUDY CONTENT

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

- 239 Трајче Стамески**
ЗА НЕКОЛКУ ОСОБЕНОСТИ НА РАСКАЗИТЕ ВО „СКАРБО“ НА
ЈАДРАНКА ВЛАДОВА
Trajce Stameski
ABOUT SEVERAL FEATURES OF THE SHORT STORIES IN “SKARBO” BY
JADRANKA VLADOVA

- 253 Иса Спахиу, Зарије Нуредини**
„ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛИЗМОТ ВО РОМАНИТЕ НА ЖАН-ПОЛ САРТР“ ОД
ДЕФРИМ САЛИУ
Isa Spahiu, Zarije Nuredini
“THE EXISTENTIALISM IN THE NOVELS OF JEAN-PAUL SARTRE” BY
DËFRIM SALIU

257 ДОДАТОК / APPENDIX

ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“

CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНА КРИТИКА ОД XIX ВЕК ЗА ДЕЛОТО НА ГРИГОР ПРЛИЧЕВ

Славчо Ковилоски

Институт за македонска литература, Скопје

slavcho.koviloski@outlook.com

Апстракт: Во трудот се осврнуваме на одгласот на делото на Григор Прличев во македонската книжевна критика од XIX век. Прличев како предводник на македонската литература ги воодушевил македонските книжевни дејци од ова време. Некои од нив биле негови соработници, некои негови ученици, а некои го познавале само преку неговото поетско перо, но негувале исклучителна почит не само кон неговата книжевна оставнина туку и кон неговиот ангажман на полето на образованието и црковната борба против грчкото влијание во Македонија. Во трудот, на пошироката македонска јавност ѝ ги предочуваме критиката и ставовите за поетот од Охрид од македонските автори Јордан Иванов, Георги Баласчев, Кузман Шапкарев, Димитар Матов, Евтим Спространов, Климент Скопаков и Лев Огненов.

Клучни зборови: *Григор Прличев, македонска книжевност од XIX век, книжевна критика.*

Воведни белешки

Македонската книжевна критика во XIX век се развива во согласност со развојот на македонската литература од ова време. Следејќи ги законите за тоа дека секое литературно дело остава трага и наоѓа одглас кај широката читателска маса, со зголемувањето на квантитетот и на квалитетот на образовани млади луѓе се појавиле и првите македонски книжевни критичари и теоретичари коишто можеле да одговорат на задачата да ги одбележуваат и рецензираат, односно да ги оценуваат новопојавените книжевни изданија. Освен за новите дела, честопати се давале и осврти за животните патишта на одредени автори и дејци од областа на книжевноста, како што биле Теодосија Синаитски, Партенија Зографски, Константин Миладинов, Рајко Жинзифов, Трајко Китанчев и др.

Меѓу нив се издвојува ликот и делото на Григор Прличев (1830, Охрид – 1893, Охрид). Поет, преведувач, критичар, полемичар, просветен деец, борец за отфрлање на грчката духовна власт и за обнова на Охридската архиепископија, тој е можеби најдоминантната појава на културен план во Македонија во XIX век.

Бидејќи самиот бил критичар и барал критичко расудување за стилот и за естетиката на пишаниот збор, накратко треба да ги споменеме неговите критички расудувања објавувани во весниците *Читалиште, Македонија* и

Право. Така, да се пишува за критиката на Прличев значи да се проследуваат полемики, да се бара естетиката во изговорениот и запишаниот збор, да се укажува на погрешното и да се потенцира убавото, жестоко да се расправа со поети, историчари и критичари, да се бараат синоними, да се бара правдата и да се водат замислени разговори меѓу критичарот и преведувачот. Меѓутоа, освен што самиот се пројавил како критичар, повеќемина македонски автори од тоа време критички се осврнале на неговите дела. Бројот на вакви книжевно-историски и критичко-есеистички текстови што му се посветени нему не е мал и само го покажува восхитот, односно интересот што македонските автори го имале кон него.

Григор Прличев и критиката

Критичкиот ангажман на Прличев избилува со полемички елементи, како на пример случаите со Теодорос Орфанидис и Оливер Голдсмит. Дел од овој критичко-полемички ангажман е во рамките на неговите проучувања и доживувања на хеленската книжевност и грчката историографија. Според Георги Сталев, Прличев се открил „како критичар на сè она што е фалсификувано од грчка страна во однос на историјата и на културата. *Аргументите му се најчесто силни* (подвлечено во оригиналот – моја бел.), иако во својот занес понекогаш знае и да го премине прагот на реалноста“ (Сталев, 2005, стр. 154). Тој споредувал, дискутирал и полемизирал со претставници на историската наука со многу логични заклучоци за различноста на Филип II и Александар Македонски, односно старата македонска држава во однос на присвојувањата од страна на грчката држава. Со подруг тон Прличев се осврнува на хеленската книжевност и на нејзините претставници: Тукидит, Ксенофонт, Дионисиј од Халикарнас, Плутарх итн., главно пишувајќи негативно. Тој подготвил низа осврти за нивните дела, давајќи оценки за нивниот опус. Така, според него, Тукидит бил вистинољубив, но и небулозен; Ксенофонт бил читлив, понекогаш одличен (Спомени за Сократ), понекогаш фалбација (Пировиот поход); Дионисиј од Халикарнас бил претставен како најлош од сите нив, бидејќи на сето она што било славно, му давал грчко потекло. Хомер, пак, знаел да биде здодевен, предолг во пеењата, но сепак, неговата *Илијада* за Грците била чудесна.

Не треба да се замижува пред аргументираните толкувања на Прличев на одредени историски и книжевни појави и да не се потенцира неговиот критички однос кон нив. Тој бил зборословец и добро бил запознаен со книжевноста во нејзината целокупност, па сосема слободно можел критички да се осврнува и да полемизира за неа. Токму затоа, во одбрана на ставовите се повикувал или го критикувал Херодот, Демостен, Есхил, полемизирал со историчарот Голдсмит и со други современици, па дури и со самиот себе преку имагинарниот лик на критичарот и преведувачот во текстот „Критичар и преведувач“ (Прличев, 1928, стр. 108-116).

Општо е позната епизодата со неговиот ангажман околу преводот на *Илијадата* на словенски јазик и страшната критика која ги запечатил неговите идни литературни остварувања. Бугарскиот критичар Нешо Бончев

кој прв го отфрлил преводот како произволен, според Прличев не требало да пишува толку, а требало да каже само дека не знаел бугарски, со што дискусијата ќе била завршена. Негативна критика во ова време напишале и други двајца бугарски критичари, Љубен Каравелов и Христо Ботев, а за неговото дело уште пишувале и Лазар Јовчев, Петко Славејков, Иван Вазов и др. Позитивно, пак, се изразиле бугарскиот критичар Константин Величков и сите проследувачи на Прличевото дело кои потекнувале од македонската земја: Ј. Иванов, Л. Огненов, Д. Матов и други.

Ќе наведеме уште еден пример кој убедливо зборува за односот на авторите кон книжевноста и кон критичката свест. Позната е случката во која тој се обидел да го преведе Хомер на словенски јазик, но бил жестоко нападат од бугарскиот критичар Нешо Бончев. Бончев го критикувал Прличев за неговиот јазик, за произволните скратувања на *Илијадата*, за начинот на препевање итн., на што Прличев резигнирано заклучил: „Критикот пишуваше долго против мене. Не требаше толку. Бидејќи сакаше да ме порази и да препорача свој превод, можеше да го каже само ова – Прличев не знае бугарски, и тогаш јас навистина би бил поразен“, па во есејот „Мечта на еден старец“ конечно да го заокружи своето мислење: „Ја мразам необразованата критика; мојот лаворов венец порано беше свежо-зелен, несвенлив; грубата критика се сви околу него како змија и од злото што го изли неговите лисја овенаа, се исушија“ (Прличев, 2017, стр. 98). Прличев бил свесен за влијанието на критиката и за нејзината сила да издигне или уништи некој автор и дело. Токму таа критика и го натерала да се откаже од натамошниот ангажман околу преводот на *Илијадата*, а преведеното дело да го фрли во оган. Инспириран од критичките одгласи, Прличев го напишал и текстот „Критичар и преведувач“, објавен дури во 1928 година од неговиот син Кирил Прличев на страниците на списанието *Македонски преглед* (Пърличевъ, 1928, стр. 108-116).

Григор Прличев во македонската критика од XIX век

Како што е познато, за Прличев се испишани бројни страници кои расветливаат различни аспекти од неговото творештво. Сепак, она што е впечатливо е недостигот на иследувања за рецепцијата на неговите дела од современите, кои се чини како да не постоеле. Меѓутоа, со едно посистемско расчитување на обемната периодика издавана во текот на втората половина на XIX век и првите години на XX век, доаѓаме до исклучително вредни податоци од кои може да се види рецепцијата на познатиот охридски поет од страна на современите. Така, освен бројни попатни споменувања на неговото име, наоѓаме и повеќе осврти објавени во весниците *Светлина* (*Свѣтлина*), *Б'лгарски преглед* (*Български прегледъ*), *Новини* (*Новини*) и *Известија на семинарот по славјанска филологија кон Универзитетот во Софија* (*Известия на семинара по славянска филологија към университета в София*), еден ракопис од Кузман Шапкарев и една монографија, прва од ваков вид посветена на Прличев, насловена како *Биографски и книжевни цртици за Григор С. Прличев и неговата наградена поема од 1860 година*

на поетскиот конкурс во Атина (*Биографически и книжовни цртици на Григоръ С. Прличевъ, и Вѣнчаната му поема прѣзь 1860 година на поетическия конкурсъ въ Атина*) од Георги Баласчев. Сите овие автори со почит се осврнале и се потсетувале на значењето што ја имале поемата *Сердарот* и бројните објави на Прличев во однос на преведувањето, како и неговата *Автобиографија* од 1893 година. Без разлика на тоа што Прличев се нашол во немилост од одредени бугарски авторитети поради непознавањето на бугарскиот јазик, тој останува централна фигура во македонската литература од XIX век, како што можеме да утврдиме и од написите на неговите македонски сограѓани.

Треба да напоменеме дека во монографијата *Творечкиот лик на Григор Прличев*, Георги Сталев критички се осврнува на првите посериозни трудови за Прличев, најнапред наведувајќи го трудот на Матов, а потоа на Баласчев и на Скопаков, занемарувајќи ги очигледно нивните претходници Ј. Иванов и Л. Огненов кои уште во 1893 година посветиле страници за него. Нив веќе ги регистриравме и ги регистрираме на овие страници.

Не се сомневаме дека и овие два нови регистрирани биографски текстови за Прличев не се конечни, па можно е во некое идно време овој список да се зголеми. Во секој случај, останува да утврдиме дека првите регистрирани македонски текстови за Прличев во периодиката се дело на прилепчанецот Јордан Иванов (јануари) и охриданиецот Лев Огненов (април) од 1893 година, а првиот монографски труд за него е произлезен од рацете на охриданиецот Баласчев во 1897 година. Со тоа, се надеваме дека, засега, решаваме некои дилеми околу првообјавите.

Првите критички оценки за Прличев се оние од рецензијата на претседателот на конкурсното жири за доделување на наградата за необјавена поема, имено *Сердарот*, Гркот Александар Рангавис. Силен одек во јавноста и кај самиот Прличев имала и рецензијата за неговиот превод на *Илијадата* од Бугаринот Нешо Бончев. Присуството на името на Прличев во грчката, бугарската и во другите книжевни критички текстови и истории, секако е од значење и за поздравување, но бидејќи нашиот интерес е свртен кон авторите кои произлегле од македонска земја, не навлегувајќи во нивните политички и други убедувања, ќе забележиме дека од она што се знае:

- првиот поцелосен осврт на животот и на дејноста на охридскиот автор е оној на Јордан Иванов насловен едноставно како „Григор Прличев“, а е објавен во списанието *Светлина* од 1893 година;
- првата книга (монографија) посветена на Прличев е онаа на Георги Баласчев, *Биографски и книжевни цртички за Григор С. Прличев и неговата наградена поема од 1860 година на поетскиот конкурс во Атина*, објавена во Софија, 1897 година.

Понатаму, покрај овие првични објави, ги регистриравме и текстовите на: Евтим Спространов („Белешки кон двата превода на ‘Илијадата’ од Г. Прличев“, 1894; „Рецензија“, кон ‘Биографски и книжевни цртици за Г. Прличев’“, 1896 и „По преродбата во гр. Охрид“, 1896); К. Шапкарев (ракопис

„Критика... на ‘Автобиографијата’ на пок. Гр. С. Прличев“, којшто се наоѓа во Бугарската академија на науките и до која, во моментот, не можеме да дојдеме); Димитар Матов („Гр. С. Прличев, книжевно-биографски цртички“, 1895); Климент Скопаков („Григор С. Прличев, историско-книжевен преглед“, 1911); Лев Огненов („Животот и дејноста на Г. Прличев“, 1893).

Во јануари 1893 година на првата страница на списанието *Светлина* бил објавен текст за Григор Прличев, проследен со цртеж на неговиот лик. Авторот Ј. Иванов изнесува повеќе биографски податоци за Прличев, а се задржува и на неговата книжевна дејност. Пишувајќи за *Сердарот*, за *Скендербег*, за песната „Хилјада и седумстотин шесдесет и второ лето“ и за други објави во весниците *Македонија* и *Балкан*, спомната е и неговата преведувачка дејност реализирана во списанијата *Читалиште* и *Периодическо списание* во Браила. Иванов изнесува мислење дека по неблагоприятната критика за Прличевскиот превод на *Илијадата*, „тој ги изгорел (другите листови од преводот – моја бел.) и престанал да се занимава со литературни трудови. Компетентни луѓе, инаку, велат дека преводот на Прличев бил повеќе од добар и сожалуваат што глупавата критика, каква што е уште кај нас, го направила очаен еден огромен талент којшто можел да биде толку полезен воопшто за нашата книжнина“. Самиот Прличев расправал за нанесено „убиство“ од таа критика, односно како што кажувал, дека таа е точна само на забелешката дека тој бил „уште слаб со бугарскиот јазик“ и заклучува: „ќе биде интересно и од не мала важност да се собере и отпечати во одделна книга сè што Прличев превел и напишал“ (Ивановъ, 1893, стр. 122).

Исто така, Иванов ја коригирал грешката на весникот *Новини*, кој за година на раѓање на Прличев ја навел 1830, а според него роденденот му бил на 18 јануари 1829 година. Понатаму, во продолжение ги навел најважните настани од неговиот живот, како и некои од авторските дела и преводите на познатиот поет. Наведувајќи ги првите четири стиха на песната „Хилјада и седумстотин шесдесет и второ лето“, Иванов укажал дека „таа песна има големо значење за Македонија“, бидејќи „десет дена откако таа песна станала достоинство на охридани, таа ги дала своите резултати: и најмалодушните луѓенца станале распалени патриоти“ (Ивановъ, 1893, стр. 122).

Понесен од чувството дека некако треба да му се оддолжи на својот претходник и сограѓанец, за Прличев пишувал револуционерот Л. Огненов. Неговиот текст е плод на добро познати факти поврзани со поетот. Огненов му се приклучил на Иванов во тврдењето дека Прличев не го знаел бугарскиот јазик, нарекувајќи го поетот „еден од најактивните и пргави борци во областа на народната преродба“ (Огненовъ, 1893, стр. 2).

Е. Спространов пишувал многу за Прличев, малку восхитен од неговото дело, малку поради фактот што славниот поет му бил сограѓанец, како што впрочем направиле и Огненов и Баласчев. За нас, од голема важност се последните две глави од обемната студија „По преродбата во гр. Охрид“ (глава III и глава IV), каде што изнесува многу податоци за животот и дејноста на Прличев. Тука има сосема малку за неговата книжевна дејност, но затоа има мошне корисен изворен материјал за историската мисија на

поетот за исфрлање на грчкото влијание од Охрид и од другите македонски градови. Спространов накратко ја споменал и дарбата за критика и полемика на Прличев со нагласка дека: „Навистина, Прличев напаѓал, но никогаш не излегувал од рамките на пристојното“ (Спространовъ, 1894, стр. 662). Спространов отворено застанал на негова страна бранејќи го Прличев од нападите на Кузман Шапкарев за што малку подетално ќе зборуваме во следното поглавје.

Со осврт на животот и делата на друг истакнат македонски автор се издвојува печатената книга *Биографски и книжевни цртици на Григор С. Прличев, и неговата наградена поема од 1860 година на поетскиот конкурс во Атина* од Г. Баласчев, објавена во 1897 година. Книгата е распослана на 64 страници и содржи биографски податоци за Прличев, превод во проза на поемата *Сердарот* и критички осврт кон книжевното дело на славниот носител на наградата за поема. Во книгата Баласчев изнесува низа податоци коишто денес нам ни се добро познати. Тој пишува за општословенскиот јазик на Прличев, за критиката и критичарите на неговото дело, за судбината на неговите ракописи, за да утврди дека: „ако попаднеше Прличев во друга средина посвесна со повисоки стремежи, тој бездруго ќе беше плодотворен и полезен, бидејќи беше извонредно трудољубив“ (Баласчевъ, 1897, стр. 59). Додавајќи дека како поет, Прличев не се двоумел да ги употреби народните изрази и фрази во своите дела, Баласчев заклучува дека „на Прличев никој не може да му го оспори вистинскиот квалитет, поетската дарба“ (Баласчевъ, 1897, стр. 61).

Книгата на Баласчев е подготвена според сите стандарди на тогашните сфаќања за тоа како треба да изгледа едно дело коешто се занимава со животот и дејноста на истакната личност. Самиот автор бил професор, научен истражувач и критичар, па сето напишано е методолошки поставено за целосен преглед на значењето на „вториот Хомер“. Според нас, ова дело и понатаму претставува еден од основните извори и неодминлива литература кога станува збор за животот на Прличев.

Ставовите за несомнениот талент на Прличев го делат Матов и Скопаков. И двајцата подготвиле обемни трудови во коишто изнесуваат сопствени ставови, критички се осврнуваат на литературата посветена на охридскиот поет, но критички се осврнуваат и кон неговите дела. Задлабочените проучувања на Матов од 1895 година за книжнината на Прличев се проследени со компаративни анализа во однос на други македонски автори како П. Зографски, К. Миладинов и други, на легендата за Кузман Капидан врз која Прличев го напишал *Сердарот*, но и за развојот на книжевниот јазик во Бугарија, како и на влијанието на македонските говори врз него. Во една прилика, можеби прв, Матов ќе истакне дека: „во лицето на Кузмановата мајка Неда, тој ја идеализирал својата мајка“ (Матовъ, 1895а, стр. 162). Воопшто, Матов користи повеќе научни постапки за да дојде или да го потврди своето мислење, но си дозволува отворено да искаже критички став кон одредени автори, како на пример погореспоменатите Зографски, Миладинов, Жинзифов, Баласчев итн.

Охриѓанецот Скопаков, пак, во 1911 година го користел Матов како еден од авторите на коишто се повикува во градењето на биографијата на Прличев. Студијата на Скопаков распослана од 413 до 496 страница на списанието *Известија на семинарот*, бездруго е најголемиот труд објавен во едно списание посветен на славниот поет. Тој извршил целосна анализа на делата на Прличев, почнувајќи од *Сердарот*, „Автобиографијата“ и на разни песни, преку „Мечта на еден старец“ до неговите детски песни. Прличев е „сјајна и светла личност“, истакнат општествен деец, но и „несреќен преведувач на Илијадата“, меѓу другото истакнува Скопаков (Скопаковъ, 1911, стр. 413).

Шапкарев наспроти Прличев

Прелистувајќи ги страниците на периодиката, особено на весникот *Право* од 1871 година, доаѓаме до една интересна полемика водена помеѓу двајца потписници со иницијалите: Г. С. П. и П. А. П. Ш. Се разбира, овие кратенки се однесуваат на имињата Григор Ставрев Прличев и Паскал Анастасов Паскалиев (понекогаш и Пасхалиев) Шапкарев, односно Кузман Шапкарев. Во оваа прилика сосема накратко ќе се задржиме на оваа интересна епизода од нивните животи којашто траела во текот на повеќе од две децении, сè до смртта на Прличев. Бидејќи допрва ќе треба да се одговорот повеќе прашања за односите помеѓу двајцата просветители, ние ќе се обидеме само да начнеме една слика од нетрпението што го имале меѓу себе.

За разлика од другите македонски критичари коишто позитивно се изразуваат за Прличев, Шапкарев бил исклучително критичен кон него и тоа само во делот на неговата јавна дејност (образование, борба против грчкото влијание). Тој користел силни и по малку вулгарни изрази за да ги отслика односите на Прличев со познатите граѓани како „лижеше скутови“ и „мечешки услуги“ или за да го опише неговиот карактер како „надмен“ или „фалбација“. Исто така, Шапкарев не ја одрекувал заслугата на Прличев што се ставил на чело на народното движење уште од 1861/2 година, „но наоѓа дека тој ја водел борбата нетактично, бесмислено, глупаво и неумесно со што направил ‘мечешка услуга’ на градот и со што направил такви грешки што никогаш немало да се исправат“. Во одбрана на Прличев застанал Спространов кој запишал дека најверојатно Шапкарев мислел дека поетот сакал да ласка. „Тоа не било и не беше по карактерот и по природата на Прличев. Тој секогаш бил и беше за правдата и одеше со секирата напред. Благодарение на тој карактер можел да го обедини народот, да го држи под своето влијание и да го води насекаде. Ако тој не беше таков и ако не ги бичуваше противниците, нив и малодушноста на народот, немаше да излезе како победник, па и борбата можеби ќе се влечеше и до денес“ (Спространовъ, 1896, стр. 661-622).

Според наше мислење, се чини дека Спространов и преостанатите негови современици биле во право кога истакнувале дека заемното нетрпение, со потенцирање на она на Шапкарев кон Прличев, било од лична природа. Макар што директно не бил прозван, Шапкарев тешко ги поднел

обвинувањата на Прличев дека не се работело добро во женското училиште во Охрид. Оттука започнала полемиката на Шапкарев со Прличев од 1871 година водена на страниците на весникот *Право* која се одвивала во броевите 5, 11, 15, 18 и 35. Таа започнува со анонимната дописка, за која подоцна ќе се потврди дека е на Прличев: „Ние се разбудивме, драги соотечественици, да пишуваме јавно за тој предмет, водени од големото душевно сочувство кон нашата народна просвета и образование“ (Право, 1871, стр. 19). Како одговор на објавата на Прличев, Шапкарев во *Право* се јавил во броевите 11 и 15, каде што го нарекол подлизурко на власта (П. А. П. Ш. 1871, стр. 59). Користејќи го терминот „либел“, Шапкарев сакал да го прикаже Прличев како гласноговорник во полза на владиката Мелетија.

Современиците и подоцнежните истражувачи на животите и дејностите на двајцата истакнати македонски автори честопати знаеле да ги наведат нивните пркосни карактерни особини, кои често пати ги вплеткувале во полемики (Прличев со Теодорос Орфанидис во 1860, Шапкарев со Марин Дринов во 1870). Оттаму, не нè чуди што двајцата исклучително вешти говорници и уште повешти владетели со перото во еден момент се нашле на сосема спротивни страни. Впрочем, и тоа е еден показател за нивното високо интелектуално ниво, но и показател за веќе засилениот развој на македонската критичко-есеистичка и полемичка свест и сцена.

Заклучни согледби

Периодиката од XIX век несомнено го покажува присуството на Григор Прличев на јавната сцена во Македонија. Самиот тој пишувал, но што е поважно за нашето истражување, многумина пишувале и за него. За разлика од бугарските критичари кои жестоко го напаѓале поради јазикот, македонските критичари сосема малку го третираат ова „прашање“. За нив, Прличев бил исклучително важна фигура за македонската историја и за македонската книжевност. Борец за отфрлање на грчкиот јазик и богослужба од македонските училишта и цркви, афирматор на идејата за возобновување на Охридската архиепископија, автор на наградената поема *Сердарот* на анонимен конкурс, преведувач, есеист и самиот критичар, како и просветен деец од кого учеле многу генерации македонски ученици, уште своевременно кон него бил изграден своевиден култ.

Македонската книжевна критика од XIX век не штедела од пофалбите кон неговото дело за што зборуваат бројните текстови објавени на страниците на весниците и списанијата *Светлина*, *Новини* итн. За нас е уште позначајно што од ова време потекнува и првата биографија посветена на неговиот живот и дело од неговиот сограѓанин, охридѓанецот Георги Баласчев. Значи, не само што имало македонска книжевна критика, туку нејзините почетоци се наоѓаат токму во XIX век, како што веќе утврдивме во едно наше издание (Ковилоски, 2022, стр. 96-99).

Освен овие дописки, монографија и студии кои се однесуваат на Прличев, неговото име попатно се сретнува во поголем број текстови посветени на Охрид и црковно-училишната борба. Оттаму, заклучокот што можеме да го

изведеме е едноставен: Прличев бил еден од авторите кому македонската јавност и критика во XIX век му посветила најголемо внимание.

Библиографија

Баласчев, Г. (1897). *Биографически и книжовни чертици на Григоръ С. Пърличевъ, и Вѣнчаната му поема прѣзъ 1860 година на поетическия конкурсъ въ Атина*. София: Печатница на Иванъ Е. Цуцевъ.

Ивановъ, Ю. (1893). „Григоръ Пърличевъ“. *Свѣтлина*, кн. VI. София.

Ковилоски, Славчо (2022). *Македонската книжевна критика во XIX век*. Скопје: Институт за македонска литература.

Матовъ, Димитър (1895а). „Гр. С. Пърличев. Книжовно-биографични чертици“. *Български прегледъ*, брой 4-5. София.

Огненовъ, Л. (1893). „Живота и дѣятелността на Гр. Прличевъ“. *Новини*, брой 61. Цариградъ.

„Охридскыѣ дѣвическы българскы и гръцкы училища“. (1871). *Право*, брой 5. Цариградъ.

Пърличевъ, К. Г. (1928). „Къмъ характеристиката на Григоръ С. Пърличевъ (По спомени, сведения и документи)“. *Македонски прегледъ*, кн. 2. София.

Скопаковъ, К. М. (1911). „Григор С. Пърличев. (Историско-литературен очерк)“. *Известия на семинара по славянска филология към университета в София*, том 3. София.

Спространовъ, Евтим. (1894). „Бѣлѣжки за двата прѣвода на ‘Илиада’ отъ Григора Прличевъ“. Во: *Български прегледъ*, бр. 4. София.

Спространовъ, Евтимъ. (1896). „По възражданъето въ градъ Охридъ“. *Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина*, книга XIII. София.

Сталев, Георги (2005). *Творечкиот пат на Григор Прличев*. Скопје: ИМЛ.

Slavcho Koviloski

Institute of Macedonian Literature, Skopje

Macedonian Literary Criticism from the 19th Century of the Work of Grigor Prlichev

Abstract: In this paper we refer to the echo of Grigor Prlichev's work in the Macedonian literary criticism from the 19th century. As a leader of Macedonian literature, Prlichev impressed the Macedonian literary figures of this time. Some of them were his collaborators, some were his students, whereas others knew him only through his poetic work, but they all had exceptional respect not only for his literary legacy, but for his involvement in the field of education and church struggle as well. In this paper we present to the wider Macedonian audience the views and criticism on the poet from Ohrid of the Macedonian authors Jordan Ivanov, Georgi Balashev, Kuzman Shapkarev, Dimitar Matov, Kliment Skopakov and Lev Ognenov.

Keywords: *Grigor Prlichev; Macedonian literature of the 19th century; literary criticism.*

ГОД. IX
БР. 17

ПАЛІМПСЕСТ

PALIMPSEST

VOL. IX
NO 17